

קול נהי בכי ומספד אשר השמיע מורו ורבו

הגאון ר' שמואל אויערבאך שליט"א ראש ישיבת "מעלות התורה"

אח"ח 1234567 תשס"ז

אח"ח 1234567 תשס"ז

כלך יפה ומום אין בך

אח"ח 1234567 תשס"ז

היתה בנו יד ד'. מדת הדין פגעה בנו. היתה בנו, בכל כלל ישראל, אך יותר מהמה, בעולם התורה, ויתרה מהם, בישיבות אשר גידלוהו וטיפחוהו, ובהיכליהם עלה ונתעלה.

אח"ח 1234567 תשס"ז

"היתה בי יד ד'", כלשון הכתוב, בהיותנו קרובים מכל צד, קרובים אל החלל, והלא, אפילו היה זר נמצא חלל כה קרוב לישיבה היה הדבר מכחה של מידת הדין, א"כ כל שכן וכל שכן, כשנמצא חלל אחד מיוחד ממש.

"אם עלה קרבנו... תמים יקריבנו", ידוע פירושו של הרמב"ן (ויקרא א' ט') בענין הקרבנות, כי בעבור שמעשה בני האדם נגמרים במחשבה בדבור ובמעשה, צוה ד' שיביא אדם קרבנו מן הבהמה ויחשוב כי כל מה שנעשה בה בבהמה ראוי היה להעשות בו. אם כן, בהלכה זו של "כל אשר בו מום לא יקרב", מונח יסוד בעבודת האדם את בוראו, שכשם שקרבנו אסור שיהא בעל מום וצריך שיהא תמים, כך האדם צריך שיהא תמים בעבודתו, בלא מום חלילה. אמנם, התמימות הנדרשת מן האדם, משמעות כפולה טומנת היא בחובה.

הענין האחד של תמימות, הינו בדמיון לתמימות הנדרשת בקרבן. אדם שעיטר את נפשו במעלות רבות, אך בפרט מסוים לוקה הוא בחסר, כבר נחשב בעל מום ושוב אינו "תמים", כבהמה זו אשר יש בה אחד מכל מומין הפוסלין, שכבר איננה תמימה. אף אדם שיש בו מעלה אחת באופן מיוחד למאד ואילו בשאר מעלות לא נתעלה כדוגמתו גם זה ייחשב כבעל מום מדין "אבר אחד גדול מחבירו". הגם שהוא בריא לחלוטין, ובאבר זה יש בו בריאות יתירה, אבל תמימות אין כאן. בולט במקום אחד וחסר בשאר חלקיו, כבר איננו נכלל בגדר "תמימות". מקשה אחת אין כאן, שלימות אין כאן.

...ברצוני להדגיש, כי אף על פי שנפסק להלכה שמותר להגזים מעט בהספד, אבל אני לא אגזים כלל בדברי, ויתכן כי אהיה נוטה לצד שני ואמעט בשבחו, כי קשה עלי להקיף את כלל מעלותיו בשלימות.

על הקדוש אליעזר זכרוננו לברכה, ניתן לומר את לשון הכתוב: בשה"ש (פ"ד) "כלך יפה רעיתי ומום אין בך", מופלג מאד בכשרונות, בעל כשרון בלתי שכיח. מופלג בתורה, בשקידה עצומה בכל חושיו. כל מעייניו נתונים לשקידת התורה, בהתלהבות יתרה ובשמחה רבה כל כך. לא מתוך עצבות כי אם התמדה מלאה שמחת חיים, כל היום וכל הלילה לא יחשה. "יראתו קודמת לחכמתו", במלוא מובן המילה. יראת שמים עמוקה, בדעת ובהשכל משולבת יחדיו עם מעלת התמימות.

ומידותיו, מידות שבין אדם לחבירו ממש בגדלות. רבות עמל בקנין המידות, וזיכך את נפשו לבל יובלט הדבר כלפי חוץ. מובלע בין הבריות ומתהלך עמהם כאחד האדם מבלי להבליט מעלותיו, כפי שראיתי כתוב בפנקס קבלותיו מלפני שלש שנים, בקבלו על עצמו להיות מתמיד, אך שלא יראה כמתמיד, שלא יכירו בו ולא יורו עליו באצבע, כי משנה הוא משהו בעבודתו. וקוראים אנו עליו "כלך יפה רעיתי ומום אין בך", במלוא מובן המילה.

בד בבד עם ענין התמימות והשלימות בתורה ובקניניה, אשר ענינו תמימות, בלא מום, התמזג בו ענין השני של תמימות, "תמים תהיה עם ד' אלקיך". ואין הפשט ח"ו תמימות בלא דעת ותבונה, אלא אדרבה תמימות מתוך הבנה עמוקה ומלא דעת. כזה היה הוא. כל כולו מקשה אחת רצופה של תמימות העבודה, כולו מסור לעבודת ד' בלא תערובת זרה של "המה בקשו חשבונות רבים", תערובת של סרך רמאות וסיגי ערמומיות, לפי שכשאדם משתמש בכלי הערמומיות, כבר יצא מגדרי ה"תמימות" ושוב אינו בכלל כולו מסור לגבוה בלתי לד' לבדו. וכפי שמבאר הרמח"ל הן זוהי עיקר עבודת ד', לשוב אל התמימות אשר היתה נחלתו של אדם הראשון קודם החטא, שכן, פגם עץ הדעת היה מענין התחכמות וערמומיות של "המה בקשו חשבונות רבים" ובזה ירד אדה"ר ממעלת התמימות, ולכך, עבודת האדם היא לתקן החטא ולשוב אל אותה מעלה ראשונית של תמימות העבודה.

הקדוש אליעזר זכרוננו לברכה היה מיוחד ממש בתמימות. לבד מה שכבר הדגשנו, היותו תמים בלא מום, בבחינת ילדים אשר אין בהם מום, אשר כח בהם לעמוד לפני המלך מלכו של עולם, לבד זאת נמצא בו ענין התמימות של "תמים תהיה", תמימות שנבעה ממקורות הדעת וממעיינות החכמה, אשר בכחם העפיל מעלה מעלה והתעלה מעל כל הבלי העולם, מעל ה"בקשו חשבונות רבים", עד כי נהיה ל"תמים" באמת, במלוא מובן המילה.

וברצוני לשוב ולהדגיש, שאינני מגזים אף במידה המותרת. כי תמים ממש היה, תמים אשר מיזג בהוויתו את שני עניני התמימות, "תמים" בלא מום מראשו ועד כף רגלו ו"תמים" המהתלך בתמימות בעבודתו לפני ד'.

שלמה המלך ע"ה אומר במשלי: "יצפון לישרים תושיה מגן להולכי תוס" (בי ז'). מובא בביאור הגר"א (אגב: ביאור הגר"א על משלי, הוא הספר אשר אליעזר ז"ל למד וחזר בתקופה האחרונה בסדר מוסר והפיק ממנו הרבה יסודות בעבודתו). כי הפסוק מדבר בשני דרכים של עובדי ד', "ישרים" ו"הולכי תוס". ישר הוא השם אורחותיו דרכיו ומדותיו בשכלו ומעמיד אותם בדרך הישר על פי התורה. והתמים הוא ההולך בדרך תוס אינו סר מן התורה ימין ושמאל ואף במדות אינו סומך על שכלו כלל אלא הולך בתמימות. כל דרך ומעלתה, כל דרך והסכנה הטמונה בה. הולכי תוס, עלולים המה להכשל שלא במתכוון בהיות כי אינם מחשבים תמיד בשכלם, ועל כן זקוקים הם ל"מגן", להגין עליהם לבל יכשלו. אף הישרים, המה האנשים אשר עורכים מחשבות תמיד להתבונן ביראת ד' (כדברי רבינו יונה בשע"ת ש"ג), גם הם ע"י התחכמותם עלולים לבוא לכלל טעות, וזקוקים המה לסיעתא דשמיא מרובה לבל יכשלו מהבנת האמת, ועליהם אמר שלמה: "יצפן לישרים, תושיה", להם ייעד הקב"ה את עצת התורה הנקראת "תושיה" המתשת כח האדם בשבירת מידותיו.

מה נורא הדבר וכמה נפלאות המעלה הזו אשר ראו עינינו בהתמזגות שני הדרכים יחדיו אשר התגלמה בו בקדוש אליעזר ז"ל. מחד גיסא, "לישרים", היותו מלא דעת ואוהב את הדעת כרצון הקב"ה אשר נתן לאדם את כלי הדעת והשכל למען ישתמש בהם לעבודת ד'. ועל כן חנן הקב"ה את האדם בדעת מאתו יתברך כביכול. שכן אם חלילה לא ישתמש האדם בכלי הדעת אשר חננו ד', הרי כבר הכריעו הכתוב לאמר: "ואתה את הדעת מאסת ואמאסך גם אני".

אוצר החכמה

וזאת מעידני, כי מאז היותי, אבדל לחיים, מכירו, עוד בטרם הכנסו לישיבה ראיתיו כמי שמלא חכמה בינה ודעת. ועם זאת יחדיו, "להולכי תוס" בהיותו מתייחד באופן נפלא במעלת התמימות כפי שכבר הוזכר. הדעת אשר מילאה את ישותו לא פגמה מאומה בתמימות, וכמוה התמימות לא פגעה בכלי הדעת. לישרים, תושיה ולהולכי תוס, מגן. להם זכה בסיעתא דשמיא אשר היתה לו באמת.

בכמה מעלות ומדריגות מתרבת ה"תמימות" עצמה כאשר עולה היא בקנה אחד עם "תושיה" וכמה חביב הוא ה"תושיה" לישרים כשהיא נצמדת למעלת ה"תמימות". עד כי ניתן לאמר שכמעט וכל קניני השלימות תלויים ועומדים על זה. וזאת היתה מידתו, "ישר" ו"תמים" ולזאת זכה לסיעתא דשמיא לרכוש גם את ה"תושיה" וגם את ה"מגן".

עוד זאת ממעלתו. כל כולו חי בהתלהבות נפש וגוף גם יחד. בשעת התפילה ישב ממולי ואחזה אנכי אשית לבי, לא את הרגשותי היום הנני להביע כי אם את

אשר חשתי בחייו, את סדר ועבודת תפילתו. פסוקי דזמרה, אהבה רבה וקריאת שמע, לא רק את ה"שמע ישראל" האחרון בחייו, אלא פעמיים ביום, ולא רק פסוק ראשון כי אם כל ג' פרשיות שמע ולפניהם, כל הפסוקי דזמרה, מתוך השתפכות הנפש, מתוך שמחה והתלהבות. אשרי עין ראתה. הלא למשמע אוזן דאבה נפשנו כי על כן ראו עינינו האיך אדם בתפלתו מוסיף כח בפמליא של מעלה כענין הכתוב "תנו עוז לאלקים" (תהלים ס"ח) כמבואר בארוכה ב"נפש החיים" שער א' (אגב: גם בספר זה למד אליעזר ז"ל ועבר על שעריו בפרק זמן האחרון).

ובזה, נראה לבאר מה שאמרו חז"ל שבשעת פטירתו של אדם כשר מן העולם שמים בוכים ואומרים "אבד חסיד מן הארץ" (עיין מ"ר ס"פ ברכה), ולכאורה הדבר צריך ביאור הלא אמרו במו"ק (כה:): "רוכב ערבות שש ושמח בבא אליו נפש נקי וצדיק", וא"כ מדוע יבכו השמים. אולם הביאור הוא, כי האדם במעשיו הטובים מוסיף כח בפמליא של מעלה כמבואר הרבה בחז"ל וכמשנ"ת שם בנפה"ח, ובזה יפה כחו של האדם בבריאה, והוא ענין הכתוב במעשה בראשית "ויהי האדם לנפש חיה", לנפש חיה המחיה את כל העולמות וכמו שמצינו שאין מלאכי השרת אומרים "קדוש" אלא אחרי שישיראל אומרים קדושה. ועל כן כשמסתלק מן העולם אדם כשר, אף כי שמחה היא לפני המקום, אבל מ"מ יש מקום לבכי בשמים, על כי נחסר אחד מעבדי המקום, אדם שגופו למטה וראשו מגיע השמימה אשר בחיים חיותו היה לו כח מיוחד להוסיף שמחה בשמים בתתו עוז לאלקיו. אין ספק לפנינו, שבשעה שאליעזר ז"ל אמר "ישמחו השמים ותגל הארץ" היו השמים שמחים, ועתה בהסתלקותו גם המה בכלל הבוכים, "שמים בוכים ואומרים אבד חסיד מן הארץ".

אכן, לא רק בשעת תפילה היתה ההתלהבות אוחזת בו אלא כל עבודתו היתה מתוך התלהבות דקדושה, שכן אם אדם מתלהב רק בשעת תפילה, ולאחריה אין הנהגתו תואמת מידה זו הרי הוא לוקה בחסר. הכתוב אומר: "עת לעשות לד' הפרו תורתך" ומפרש רש"י כי יש הקובע עתים לתורתו ומקדיש מזמנו לתורה, מעלה היא בידו, אבל יש שזמנו פנוי לעתותיו בידו ואף על פי כן אינו קובע אלא עתים מזומנים לעבודת ד', זהו "הפרו תורתך". אדם, אשר בתפלתו הוא מתעלה ואחרי התפילה כבר נשכחה ממנו כל התעלותו, אף הוא בכלל "הפרו תורתך". אך לא כן היתה דרכו של אליעזר ז"ל. כל כולו היה אחוז התלהבות בעבודת ד', בשעת תפילה, לפני התפילה, לאחר התפילה. וגם בעת האוכל, יוצאים דברי תורה מפיו מתוך התלהבות. ועובדא הוה כמה וכמה פעמים, שעה שנכנסתי לחדר האוכל, והוא קם ממקומו ובהתלהבותו נגש אלי ושאלתו בפיו "מה באמת הפשט ב...?" תמיד הייתי מלא התפעלות מן האש אשר בערה בו באופן כה נעלה. והרי התלהבות זו מקורה בהתלהטות

פנימית, כדברי ה"חובות הלבבות" האומר כי כל האברים נשמעים אל הלב, מלב האברים. כשהלב מתנדב כל האברים עובדים בשמחה, אבל כשאדם עובד ללא לב, בעצלתים, בלא התלהטות פנימית אזי גם האברים אינם עושים בהתלהבות. כאן ראינו לפנינו האיך הלב פועם התנדבות, וכיצד הוא, מלך האברים, נותן אות ופקודה לאברים לעובדו יתברך מתוך התלהבות יוקדת.

ובאמת, התלהטות והתלהבות זו היא צורתו האמתית של תלמיד חכם כמבואר בסוף חגיגה (כ"ז) א"ר אבהו א"ר אלעזר ת"ח אין אור של גיהנם שלטת בהם, ק"ו מסלמנדרא. ומה סלמנדרא שתולדת האש היא, הסך מדמה אין אור שולט בו, ת"ח שכל גופן אש דכתיב "הלא כה דברי כאש נאם ד"י על אחת כמה וכמה. נתבאר כאן בדברי הגמרא דתלמיד חכם משוחרר הוא מאש הגיהנם. מצד אחד, מעלה גדולה, אך מעלה זו בבחינת "אליה וקוץ בה", כי הן אמנם נאמר כאן שאין לאש הגיהנם שליטה על תלמיד חכם, אבל הלא נאמר כאן גם מיהו זה הראוי להכלל בשם זה של "תלמיד חכם" לא אמרו שיש ת"ח אשר בכחו להתעלות לדרגת "כל גופו אש", לא כתוב שישנם מיוחדים שבין תלמידי חכמים שקנו את הדרגה הזו, לא זהו לשון הגמרא, אלא תלמיד חכם סתם נאמר כן, שכיון ששמו עליו אין אור של גיהנם שולט בו, וטעמא מאי?, מפני שכל גופו אש! הרי לימדנו כאן חז"ל שזוהי צורתו האמיתית של תלמיד חכם, כל גופו אש.

פה ראינו בעינינו האיך גודל וצומח תלמיד חכם שכל גופו אש. עודנו כה צעיר וכבר ויחזו בו גידול שכזה וה"אש" הלזו הלכה הלך וגדל עמו יחד. לא התלהטות חיצונית היתה כאן, לא התלהבות של דמיון, הלא הוא היה רחוק מזה, רחוק מחיצוניות ומדמיון, כי על כן היה מתחכם להבין שורשו של כל דבר וטעמו של כל ענין. אלא, כאמור, היה כאן ממש ענין של "כל גופו אש" שזהו צורתו האמיתית של ת"ח, שכיון שהתורה נמשלה לאש א"כ היות האדם בבחינת כל גופו אש מורה כי התורה והוא דבקים יחדיו, וזהו "תלמיד חכם".

אילו זכינו היינו מוסיפים להתחמם לאורו הגדול של האש הזאת. לא העלנו בדעתנו כי עלינו לחטוף מהנאת האש הזו. חשבנוהו למי שיצמח הלך וגדל ועוד נזכה רבות לאורו... וקוראים אנו עליו את הדברים אשר קרא ה"בית הלוי" בהספידו אחד מאנשי השם (כבוד האדמו"ר מטריסק זצ"ל) אשר ישב בבריסק: "ידינו לא שפכו את הדם הזה ועיינו לא ראו", אמנם לא שפכנו את הדם הזה, אבל גם "עיינו לא ראו", לא היה לנו עינים לראות ולב להבין ולהתבונן בגדלותו של אותו תלמיד חכם ולנצל כראוי את גדלותו לתוספת בעבודת ד'.

אף אנו נאמר: "ועיינו לא ראו". לא התבוננו כראוי במידה הנכונה בצורתו האמיתית של הת"ח שהתהלך עמנו, אשר כל כולו, הן דברים קטנים והן דברים

גדולים, היה אש. כל הפרטים שהרכיבו את מידתו, כל העניינים אשר הקיפו את האדם שבו, כל ההנהגה, כל ה"מעת לעת" העידו על תלמיד חכם הצומח לגדולות. ועובדא הוה במוצאי שבת האחרון לחייו. אולי פרט קטן, אבל מעיד הוא על גדלות, ראיתיו שמיד אחר הבדלה הלך לסעוד "מלוה מלכה" ויהי הדבר לפלא בעיני, וישיבני לאמר: "ראיתי כתוב כי עיקר מעלת מלוה מלכה הוא ללות את השבת מיד בצאתה אחר הבדלה" הגבתי באיזה ביטוי: "נו, נו, גאנץ גוט ופיין" ויענני בריתחא דקדושה: "למה לא? אם כך עדיף".

[אוצר החכמה]

הנה פרט של "כל גופו אש", אם כך ראוי לנהוג, אי"כ "מהיות טוב אל תקרי רע". אנו רגילים להשתמש במושג זה במובן של "מהיכי תיתי", למה לא? אם אפשר לנהוג יותר טוב בדבר שאינו חמור כל כך, בדבר שאינו איסור תורה ואינו חובה למה לא. אמנם אותם האנשים המלאים יראת ד', לגבי דידם נשמע הענין הזה של "מהיות טוב" באופן שונה לגמרי. האנשים הללו אשר רבינו יונה מעטרם בשם "צדיקים וישרים בלבותם", הרי "שאגה להם כלביא תמיד במחשבותם וינהמו על חטאיהם כנהמת ים ועל אשר קצור קצרה ידם מעבודת השם" (שע"ת ש"ב ט"ו) הם, הצדיקים והישרים, כל דבר קטן פועל מיד על נפשם באופן מעשי, מה שאין כן מי שאינו מתבונן בהליכותיו, והינו שקוע בשגיונות הזמן. הרי דוקא הוא רחוק מהתעוררות כדברי רבינו יונה "ולא ימצא אחור התשובה זולתי בעמי הארץ, אשר הם ישנים שוכבים ולא ישיבו אל לבם ולא דעת ולא תבונה להם למהר להמלט על נפשם" (שם ש"א ג'). אך כאן ראינו את המידה של "צדיקים וישרים בלבותם" לא מהיכי תיתי, אלא בעמקות של "כל גופו אש".

הזכרתי כבר, ואני חש חובה לשוב ולהזכיר פרט נוסף במעלתו. ידוע הדבר כי כל אדם נתון למצבים של עליות וירידות, ואף אצל בני עליה מצוי הדבר, יש זמנים של עליה ויש להיפך. ובאמת, פלא הוא איך יתכן כלל בלא מצב של ירידה (וכבר נתבאר הדבר בפי רוח חיים על אבות לרבי חיים מואלוז'ין) מאז שזכיתי להכירו לא ראיתי בו ולא שמעתי על מצב של ירידה. תמיד תמיד הטרידה אותו השאיפה להתעלות עוד ועוד, איך להיות באמת זך ונקי. ועד כמה שהיתה לו נפש זכה, אולי מטבעו, הזדכך ועמל עוד ועוד מתוך משאלה אחת, איך אפשר עוד לגדול.

בזמן האחרון, אחר אשר למד ספר משלי עם ביאור הגר"א וגם למד ספר "נפש החיים" שאל אותי מה ילמד עכשיו? אחר כן ראיתי שהוא פתר לעצמו והנה הוא שוב עם המשלי בידו, ונימוקו עמו: משלי עם ביאור הגר"א מוסיף לו לנפשו הרבה, מחדיר בו מושגים חדשים ופותח בפניו עולמות חדשים שלא שבעתן עינו. וכך, בשבועיים האחרונים החל באופן מיוחד בלימוד זה

בהתפעלות נוראה מתוך הנפש. כי על כן כזאת היתה מידתו. תמיד תבע מעצמו, ואף בימיו האחרונים בא אלי בתביעה שלא אומר לו הן על כל הנהגותיו, שלא להסכים עמו על כל דבר תורתו, אלא לומר לו את האמת לאשורה, אם זהו המידה הנכונה, אם זהו הפשט הנכון בגמרא, אם זהו הביאור האמיתי ברשב"א. כך הוא בא בתביעה של ממש, בחששו שמא אין מעמידים אותו כראוי על האמת. תמיד תמיד תבע מעצמו. תמיד היתה עבודתו של אליעזר זכר צדיק וקדוש לברכה באופן מקיף ותובעני עד שממש לא הניח פינה אשר אליה לא ניגש בעבודתו.

אופן לימודו היה בעיקר בדרך העיון וההבנה, בהיותו חותר וחותר לעומקם של סוגיות הגמרא, להבין ולהשכיל באמיתות הפשט. אך עם זאת, עם היותו שם עיקר תלמודו בעיון, בהתבוננות ובסברא, לא איבד את חשקת ושמחת לימוד דף גמרא, דף אחר דף. הדבר לא הוה אצלו כענין של סתירה. ידע והשכיל למצות מדותיהם של חבריו שיבדלו לחיים טובים וארוכים, עם זה כדאי ללמוד לימוד העיון ועם זה יש ללמוד ולהתלמד בחשקת ואהבת התורה. הצמאון הגדול, "תשוקת הלב" גישרה על פני שני הדרכים. וכפי שמבאר הרמח"ל כי תשוקת הלב היא הבונה את האדם ומעוררת בו את חשקת הגוף. וענינו, כמו שמצינו בדוד המלך ע"ה שאמר: "צמאה לך נפשי כמה לך בשרי" (תהלים ס"ח) כי הנפש הינה בטבעה צמאה לקנינים רוחניים אלא שחומר הגוף עומד ומעכב, הנפש רוצה בכה והבשר חפץ בכה. אולם האדם השלם מגיעה מעלתו עד כדי "כמה לך בשרי", לא רק שישנם בו נקודות טהרה עמוקות המתנוצצות ובאים מפעם לפעם, אלא כל כולו במצב של השתוקקות וכמיהה. כבר אינו זקוק למלחמות עם הגוף השפל לפי שכבר נזדכך ובא לידי טיהור הבשר למעלות רוחניות.

ומהי הדרך להגיע לכלל "כמה לך בשרי"? "צמאה לך נפשי". צמאון נפש האדם לרכוש עוד ועוד תורה מורה על היותו מחבב את התורה, ולמי שזו מידתו משפיע הקב"ה עליו שפע חכמה כענין הכתוב: "יהב חכמתא לחכימין" (דניאל ב), חכמה אינה ניתנת למי שאינו מעריך את החכמה כראוי, למי שאינו מכבד את החכמה ומוקיר אותה. חכמה ניתנת למבקשי החכמה, לצמאי הדעת, לנפש תדרשנו. וכפי מידת חביבות האדם את התורה כך באותה מידה מוריק הקב"ה חכמה אל כליו, והוא הוא הנקרא חכם. לא מי שניחון בכשרון יקרא חכם אלא מי שאומנותו בחכמה, מי שעיסוקו בחכמה, הוא הראוי להתעטר בכתר "חכם" הזוכה "ליהב חכמתא" וכיון שהקב"ה משפיע עליו בתמידות שפע חכמה ואמתחתו מתמלאת חכמת ד', אם כן בידו יותר ויותר כחות אשר בעזרתם יכול הוא להעפיל ולהתעלות עוד ועוד מבלי להזדקק למלחמות עם יצרי הנאות גוף פעוטות.

אמנם, שומה על האדם לשום עין ולהשגיח על דרכי עלייתו בשלבי סולם המעלות, לבל ידלג על שליבה אחת כי אז עלול הוא ליפול ממדרגתו, וכבר עמד הגר"א בביאורו למשלי על הסכנה הטמונה לאדם הקופץ במדרגותיו ומדלג שליבות בעלייתו. אחת היא הדרך, "מי יעלה" ולאחריה "מי יקום" לא די ב"יעלה", אלא צריך לקיים את ה"יעלה" בקיום שיש בו ממש, בקיום שיש בו מעמד ויציבות, שאם לא ייצב את עומדו, אלא ימשיך בקפיצה ממדרגה למדרגה, הרי סכנתו רבה ועלול הוא ליפול אל אחד הפחתים אשר בתחתית.

עד כמה שירדתי לסוף דעתו של אליעזר ז"ל, הרי לא היה בדרכי עלייתו משום קפיצות ודלוגים. ואף על פי כן שונה היתה עלייתו מדרכי עליותיהם של בני גילו. בהיות כי הקרקע אשר עליה הציב את סולם עלייתו כבר היא היתה גבוהה מכל קרקעות אשר עליהן הוצבו שאר סולמות. ולפיכך, לא היתה עלייתו נתונה לאותן סכנות אשר נשקפו לזולתו. ויהי הדבר הזה לפלא בעיני, והייתי משתומם למול המראה הזה, מדוע שאר בני עליה נתונים למצבי עליה ולמצבי ירידה, ולפעמים אווזות אותם חולשה, רפיון או שברון, ואילו הוא תמיד נישא למעלה בשאיפה תמידית לכוון מעלה, בכל השטחים, גם בדרגות בתורה, גם בתפלה, גם בעולם המידות שלו, פניו נשואות לרום המעלה.

אמו, הרבנית תחיה הראתני את "פנקס חשבון הנפש" שלו מלפני כמה שנים, ואראה שם דברים נוראים, האיך היה תובע מעצמו עוד ועוד. "כבר יום שני להגבלה ועדיין איני מרגיש חיזוק..." "הנני מקבל ע"ע לצום היום..." "הנני מרגיש קצת גאווה...", "התפילה איננה כפי שצריך להיות...", הרי ודאי הפנקס הזה מעורר התפעלות נוראה, ומראה לעיננו את המקום אשר בו עמד בעבודתו, כי על כן המחשבות הללו והתשוקות המתבקשות שם הם המה תוכן לבו ומהותו. אמנם יש ופעמים משיג אדם בשכלו דברים שהם למעלה מהשגותיו ואינם תואמים למידתו, אולם השגות הלב ושאיפותיו ואוויו הן הנה תואר מידתו. וכמו שמבאר הגר"א כי השכל והמוח המה למעלה מן האדם, הגוף, למטה מן האדם ואילו הלב, הוא עיקר האדם והוא רוח האנוש כמאה"כ "אכן רוח הוא באנוש" וגוי (איוב ל"ב) כאן ראינו השגות, שאיפות וקבלות אשר כל כולם תאמו למידתו לליבו, ולמהותו. כל כולו היה ער לקורות אותו ולקורות סביבו, צא ובדוק בפנקסיו מתקופות מחלתו של מרן הקהלות יעקב זצ"ל, שכלו מלא קבלות לזכות רפואתו. ודאי הוא כי הפנקסים הללו הינם ספר מוסר נורא המורים לנו על הגדלות שהיתה בו, אך האמת היא כי מה שראינו על עצמו עולה הרבה על הנראה מפנקסיו, כי פעמים והאדם כותב מרעיוני בעת עמדו במדרגה נשאה, אך אין הדברים בכדי להעיד כי צועד הוא לאורך כל הדרך לאורם של הדברים. וכפי אשר שמעתי מספרים על הגאון בעל בית יצחק

שהעיד על ספרו זה ואמר: ספר זה ודאי בגאונות עצומה נכתב, אך להוציא מן הספר עדות על גאונותו של המחבר איני יודע אם אפשר.

ודאי הוא, כי אילו הייתי מכיר רק מבעד לפנקסיו, די היה לי בזה, שכפי שהזכרנו מונחים כאן בין שורות פנקסיו נקודות לבבו ותשוקות נפשו. אך כשראינו אותו בעצמו, בעבודתו, האיך מתקיימים הדברים הכתובים במילואם, בכל ה"מעת לעת" של היממה, הרי זה מעורר הרבה יותר התפעלות. שהרי לא מדובר כאן ברגעים שגילו את עיקרי לבבו, אלא המדובר הוא ברצף מלא, יומם ולילה של עבודת בלא נפילות וללא ירידות. ודאי הוא שפרשה נדירה זו אשר ראינו לפנינו, ללמד יצאה.

הגדה החדשה

שרשים איתנים היה לו לאליעזר ז"ל, אשר מן הסתם ינק מהם דרכי עלייתו והשתית עליהם מסכת חייו. זכיתי להכיר את זקנו הגאון רבי יחיאל מיכל שלינגר זצ"ל, וזכורני, מימי ההפגזות על ירושלים, שהיה יושב ועוסק בתורה בבית המדרש בו שוכנת היום ישיבת "מעלות התורה" והיה נושא ונותן במלחמתה של תורה עם בני הישיבות. איש קדוש היה האיש, מלבד גדלותו ויראתו. ופעם אחת כד הוינא טליא ראיתיו נו"נ בדברי תורה עם יבדל לחיים אבי מורי שליט"א, אך לא זכיתי להבין את הדברים, אמנם במילי דיראת שמים כבר הייתי קצת בכלל מבין ושמעתי מספר איך היתה שאיפתו בימי בחרותו לא להסתפק במועט בעניני רוחניות, ומשום כך גלה למקומות תורה רבים, לסלובודקא, למיר, לפוניבז', ולאחריהן, להונגריה ללמוד תורה מפי הגרי"צ דושינסקי זצ"ל. בכל מקום חיפש וביקש ומעולם לא אמר "צר לי המקום כי אליו בירושלים", ברוחניות אין צר לי המקום, אין גבולות, אין הסתפקות. ובכחו הנפלא ידע למזג את השיטות ודרכי הלימוד השונות.

הגדה החדשה

כזו היתה מידתו של הגרי"מ זצ"ל, מבקש ד', מבקש רוחניות. תמיד "מבקש". זכורני שדיבר פעם אודות מבקשי השלימות של בני ימיו, והיה מספר על ריע נעורים בימים ההם הגאון בעל מקדש דוד ז"ל, אשר אגב כדאי להזכיר שגם הוא יצאה נשמתו בזמן השואה והחורבן האחרון בגלות רוסיה, תוך שהוא מסובב את אצבעו להסביר סברא שנתחדשה לו וכך יצאה נשמתו זיע"א, וסיפר, לא על עצמו, אם גם הוא ומעלתו מונחים בסיפור, עובדא שכאשר למד בסלבודקא היתה שם חבורה של "מבקשים" ומנהגם היה במוצאי יום הכפורים להתפלל מעריב בחבורה, בהיות כי בצבור אי אפשר להאריך כל כך ומאידך, אי אפשר לאחר התרוממות של יום כפור להתפלל מעריב בחטיפות, על כן התפללו בחבורה, והיה זמן תפילה זו נמשך כשעתיים!! הא לפנינו עולם נשגב של השגות גבוהות ברוחניות. הא לפנינו שרשים מופלאים שהניבו פירות שכאלה. וכמו שביאר הגר"א מאמר הכתוב: "מתהלך בתומו צדיק אשרי בניו אחריו" (משלי

כ"י, דמה שהצדיק עובד על עצמו ביגיעה ובכחות, אצל בניו אחריו כבר הפך הדבר לטבע. הבנים כבר נולדו על קרקע מעובדת, ולפיכך היכולת בידיו לצמוח יותר ויותר ולהעלות פרי. ודאי שמונח כאן גם אחד הסודות של ההצלחה הגדולה שראינו בו באליעזר ז"ל, שכפי שאמרנו היה כולו רוחניות וכל מעלותיו החלו בדרגות גבוהות מן הרגיל, באשר כבר היתה תחתיו קרקע פוריה של "אשרי בניו אחריו", וכבר הוטבע בנפשו ביקוש השלימות והשגות גבוהות בגדלות ללא גבול.

אח"י 1234567

אמנם, הבחור הקדוש אליעזר ז"ל ניצל את ה"אשרי בניו אחריו" עד תום ומיצה את המעלות שהוטבעו בצאצאי זקנו זצ"ל, והנה מצינו בגמרא במנחות (נג.) ביטוי נורא על מי שהוא בר אבהן ואינו בר אוריין, היינו, שאינו ממצה את מידותיהם של זרע קדש מחצבתו. בהתחילו כבר בימי צעירותו להציב את סולם העליה. ובזה הכח עלה ונתעלה מעלה מעלה, באופן אשר בדרך טבעית אין לו פתרון.

עיקר תכלית ההספד הוא כדי ללמוד ממידותיו ומעלותיו. אולם כמה שאנו מתבוננים יותר בדבר, כך גדל הכאב וקשה הנחמה. אמנם, כבר מצוים אנו מפי הגבורה להתנחם וחייבים אנו בכך, וכיון שחייבים בכך, צריך לנהוג כן בכל הלב.

אוצר החכמה

עולה בזכרוני עתה מאחד מיוחד מגדולי הדור זיע"א שהתבטא פעם באמרו כי השעורים שהוא משמיע כאן בארץ ישראל, בירושלים הינם פחותים במעלתם מן השעורים שהיה משמיע בחוץ לארץ. והוסיף לומר כי אין הדבר פלא בעיניו, שהרי השאיר אחריו בחו"ל שני בנים, באין ידיעה מה עלה להם. היה שם ת"ח גדול אחד ששמע את הדברים ויקום לנחמו אשר זכה שרוב בניו גדלו בעזרת ד' יתברך. וימאן להתנחם באומרו כי יש בנים שכל אחד בבחינת שבט. לימים התבטא אותו אדם גדול וצדיק זיע"א ואמר כי אם יבא המבשר ויבשרהו שפלוגי בנו נהרג ולא גדל ח"ו בכנסיה רח"ל, תגרום לו ידיעה זאת לשמחה גדולה.

קשה עלי מאד לדבר דברי נוחמים על סילוקו של בחור כמוהו, אשר בהסתלקותו ודאי נגדע שבט מישראל, בהיותו מאחד בקרבו כל כך הרבה כוחות, שלימות ותמימות, דעת ושאיפה ללא גבול. קשה לדבר, אך כשכבר נגזרה הגזירה מן השמים, וכבר לקינו בעוונותינו כי חטאנו עוינו ופשענו ואליעזר נלקח מאיתנו, יה"ר שנתבשר בשורות טובות ומשמחות ולא ישמע עוד שוד ושבר בגבולנו, הרי יכולים אנו להתנחם אשר אליעזר ז"ל לא נסתלק מן העולם בעת שהיתו במנוח ח"ו, ולא מתוך סתם בטלה ח"ו, אלא יצאה נשמתו במדרגה של דבקות בתורה אשר זה יותר מאילו אפילו הי' נפטר בעת שהותו בקודש קדשים כאשר נתבונן להבין זאת.

ונבאר בזה את הענין הגדול שבהסתלקותו מתוך דברי תורה. דהנה שנינו במס' יומא (ע.) דלאחר גמר עבודת יום הכפורים היו העם מלווין את הכה"ג עד ביתו, ויום טוב היה עושה לאוהביו בשעה שיצא בשלום מן המקדש בלי פגע. מה נהדר היה המחזה הנורא הזה, אשר ודאי היה לשירת היום בפי כל המון העם, שכן, כל העם זקוקים היו לעבודתו של כה"ג ביום הזה והיו יראים שמא חלילה לא נתקבלה עבודתו. ולפיכך, כאשר יצא לשלום בלא פגע, היו מלווין אותו לביתו מתוך שמחה גדולה. ולהלן שם (עא:) מביאה הגמרא מעשה שהיה בכהן גדול אחד שיצא מבית המקדש והיו כל העם הולכים אחריו ללוותו. והנה הופיעו לפניו שמעיה ואבטליון. ויהי כראות העם אותם, עזבוהו מיד לכה"ג והלכו אחר שמעיה ואבטליון. והיינו, כי כל ההמון השכיל להבין שעם כל השמחה העצומה ביציאתו של הכהן הגדול בשלום מעבודת היום הקדוש, הרי מעלתם של שמעיה ואבטליון גדולה מזאת.

וענינו של דבר, יש לבאר עפ"י מה שכתב הגר"א שכל כולו של בית המקדש היה מבושם בהליכות התורה אשר שכן שם בארון בבית קדש הקדשים. וכח התורה אשר שם הוא הוא שבעטיו נסוכה הקדושה ואפפה את הבית. וב"נפש החיים" (שער א' פ"ד) ביאר דמה שאמר הכתוב "ועשו לי מקדש... וכן תעשו" ודרשו חז"ל (סנהדרין מ"ו) "וכן תעשו לדורות", כוונת הענין, שלא נחשוב שתכלית כוונת ד' בציווי המשכן היא עשיית המקדש החיצוני, אלא נדע שכל תכלית רצון ד' בתבנית המשכן וכל כליו רק לרמז לנו, שממנו נראה וכן נעשה את עצמנו שנהיה במעשינו ראויים רצויים ומוכנים להשרות שכינתו יתברך בתוכנו ממש. ולהאמור יש לבאר ההיא עובדא דיומא דכשראו ההמון את שמעיה ואבטליון גדולי הדור, מיד עזבו את הכה"ג וליוו אותם מתוך הבנה כי הם המה הבית המקדש האמיתי בהיות תורת ד' חקוקה על ליבם, ומעלתם למעלה למעלה ממעלת הכהן הגדול, אף גם באותו היום הגדול והקדוש שעיקר עבודת היום אינה אלא בו, וביום הזה נכנס הוא לפני ולפנים לכפר על עם ד', אף על פי כן מעלת התורה למעלה הימנו, ואל תשיבני לאמר דהתם ביומא מיירי בבית שני, שכבר לא היו הכהנים הגדולים במעלתם, שהרי כבר דרשו חז"ל על הכתוב "יקרה היא מפנינים" (משלי ג') יקרה היא התורה מכהן גדול שנכנס לפני ולפנים (הוריות יג.) ודרשה זו קאי אף על אהרן הכהן אשר מעלתו היתה בשיא הדרגה, ואפילו הכי אין מדרגתו מגעת למעלת התורה, כי התורה בעצמה יקרה היא מפז ופנינים.

וזאת אשר ברצוני לומר. אילו היו באים לבשרנו כי אליעזר ז"ל נסתלק מתוך בית קדשי הקדשים, ממקום גדול וקדוש שכזה, בהיותו שואב משם קיטונות של קדושה, הרי ודאי היתה בזה משום נחמה. אם כן עכשיו שנסתלק מתוך עמלה של תורה ממש, בראותנו אותו בימיו האחרונים, כמה ימים בלא

הפסק, כשהוא נתון כל כולו להבנת הסוגיא הנלמדת וכל השיטות הכרוכים בה, ובשעת יציאת נשמתו עמד לבאר מדברי הרשב"א ביבמות דף קט. כדעת האבני מילואים, דהרשב"א מבאר את ענין קידושי קטנה שהרי זה כמי שאמר לה התקדשי לכשתגדל ואפילו נתאכלו המעות, ואמר להוכיח מכאן כפי המבואר באבני מילואים שהחלות הוא העיקר, וחתר בסוגיא זו בכל עוז דקדושה להבין את דברי הרשב"א לאמיתותם, כי נמצאו בזה סתירות הרבה. אם כן, לא זו בלבד שיצאה נשמתו בהיותו שלא במקום טומאה, ולא רק שנסתלק להבדיל בהיותו בקדשי הקדשים, אלא יצאה נשמתו בדביקות נוראה בתורת ד' מתוך עומק העיון עם כל החושים.

נצטוונו להתנחם וחובתנו להתנחם, וכמו שפסק הרמב"ם פ"ג מהלי אבל (ה"א) "אל יתקשה אדם על מתו יותר מדאי וכו' והמצער עצמו יותר על מנהגו של עולם הרי זה טפש". הרמב"ם בחכמתו הגדולה ידע מהי חכמה ומהי טפשות, והוא קבע להלכה כי הנוהג כן הרי הוא בכלל הטפשים. אי אפשר לתבוע שכל המעת לעת יעמוד אדם בדרגה זו, אבל לכמה רגעים אפשר להתעלות ולהתבונן שאין לנו להצטער יותר מדאי על מי שנפטר מן העולם כשהוא טעון מטען כה נכבד של שלימות בתורה ודביקות בו יתברך. ודאי וודאי שהוא חסר לנו, ובתור חבר קשה יותר להתנחם, אך בודאי שאין התכלית בזה להצטער ולהתאבל יתר על המידה, אלא הכוונה הנרצית בזה היא כדברי הרמב"ם שם (ה"ב): "אלא יפחד וידאג ויפשפש במעשיו ויחזור בתשובה וכו' כל זה להכין עצמו ויחזור ויעור משנתו". ובאמת דבר זה הוא אחד הדברים המיוחדים שנתייחד בו אליעזר ז"ל, הוא לא היה ישן, אלא כל כולו תמיד בעירנות, בשמחה ובחיות הנפש והגוף מתוך ידיעה מה חובתו בעולמו כפי שמביא הרמב"ם בהלכות תשובה (פ"ג הי"ד) ובהלכות מזוזה (פ"ו הי"ג).

ומצינו להרמב"ן בקינתו הנוראה על סילוקו של רבינו יונה, שכתב בתוך הדברים: "אחת היא לנחמה, יום אוכל לקבורות, אחזה בצדק פניך תזהיר בזהר המאורות" זה חידוש להתבטא בלשון כזה שיתנחם כשיובל לקבורות, כנראה שזה מגדרי בכי והספד, אין זה לפי מדרגתנו, אנו מבקשים ממלך חפץ בחיים שיתן לנו חיים ארוכים של טובה וברכה. אנחנו יכולים לומר אשר אחת היא נחמתנו, שנזכה לתחית המתים ושוב נראה את הקדוש אליעזר במחיצתו של האבני מילואים, במחיצתו של הרשב"א אשר בעת יציאת נשמתו הי' דן ומתעמק בדבריהם הקדושים, כמו היותו דבוק תמיד בתורה אשר זו הדרך להדבק בהקב"ה.

וכדאיתא בזה"ק (פ' אחרי ע"ג א') "קודשא בריך הוא אורייתא וישראל מתקשרין דא בדא" וכפי שביאר זאת ה"נפש החיים" שאין שום דרך להתדבק

בקב"ה אלא רק על ידי התורה (עיי"ש באורך שער ד'). ונזכה במהרה שלא ישמע עוד שוד ושבר, ומחה ד' דמעה מעל כל פנים, ויהיה אליעזר ז"ל מליץ יושר על המשפחה הגדולה אמן.

אוצר החכמה

אוצר החכמה

אוצר החכמה

אוצר החכמה

אוצר החכמה

אוצר החכמה

נאמר ככלות השבעה בהיכל ישיבת "קול תורה" ונרשם ע"י אחד מבני המשפחה